

KARIZMATIČNA EGZEGEZA HEINRICHA SCHLIERA*

(U spomen: 31. III. 1900. — 26. XII. 1978.)

Tomislav Pervan

Na blagdan sv. Stjepana, 26. XII. 1978. preminuo je u Bonnu emeritirani profesor novozavjetne egzegeze, biblijske teologije i povijesti starokršćanske literature na sveučilištu u Bonnu Heinrich Schlier. Dovršio je svoj zemaljski put jedan prividno vanjskom tragikom, ali u biti nutarnjom dinamikom, opojnošću Bogom i Božjom riječju, Božjim Duhom i mirom ispunjeni život.

H. Schlier se rodio 1900. u Neuburgu (Bavarska) u luteranskoj obitelji. Studirao je protestantsku teologiju u Leipzigu i Marburgu; ordiniran je za protestantskog pastora i tri je godine obnašao tu službu (1927.—1930.), a od 1928. do 1935. bio je privatni docent za Novi zavjet u Jeni i Marburgu. Naime, god. 1928. habilitirao se u Jeni iz struke Novi zavjet da bi nakon dvije godine prešao za privatnog docenta u Marburgu gdje glavnim predavačem iz Novog zavjeta bijaše R. Bultmann. Za vrijeme svojega teološkog studija — to je znao uvijek sa zahvalnošću isticati — bijahu mu učitelji znamenite ličnosti ondašnje duhovne konstelacije: R. Bultmann, K. Barth i Martin Heidegger (koji je za vrijeme njegova studija u Marburgu bio tu profesor filozofije). God. 1935. nationalsocijalisti mu oduzimaju *publica venia legendi*. Nakon toga se povlači u Wuppertal gdje preuzima župu i vodstvo tamošnje više teološke škole. Tu ostaje docent i pastor do 1945. kad je pozvan na katedru za Novi zavjet pri protestantskom teološkom fakultetu bonskog sveučilišta kao nasljednik Erika Petersona, koji je prethodno konvertirao na katolicizam. Profesorom u Bonnu ostaje do god. 1952. kad je zamolio da ga razriješe te dužnosti. Odlazi u Rim radi osobne orijentacije i tu pod kraj god. 1953. posve tiho i u miru svjesno moli da ga prime u Katoličku Crkvu. Bijaše to u to

* Važnija djela H. Schliera:

Religionsgeschichtliche Untersuchungen zu den Ignatiusbriefen 1929. Christus und die Kirche im Epheserbrief, 1930. Nakon toga slijedi serija članaka u Kitelovu teološkom rječniku Novog zavjeta. 1949. slijedi kritički komentar poslanice Galacanima (*Kritisch-exegetischer Kommentar zu dem Brief an die Galater*, Göttingen 1949, ⁵1971), *Kommentar zum Epheserbrief*, Düsseldorf 1957 (⁶1968); *Das Wort Gottes. Eine neutestamentliche Besinnung*, Würzburg 1958; *Mächte und Gewalten im Neuen Testament*, Freiburg ³1963; *Über die Auferstehung Jesu Christi*, Einsiedeln 1968 (²1970); *Der Apostel und seine Gemeinde. Auslegung des ersten Briefes an die Thessalonicher*, Freiburg-Basel-Wien 1972; *Der Römerbrief. Eine Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament*, Freiburg-Basel-Wien 1977; *Grundzüge einer paulinischen Theologie*, Freiburg-Basel-Wien 1978.

Ne smiju se ispustiti iz vida ni tri ovdje u bilješkama 2, 4 i 7 navedena sveška sabranih članaka i predavanja. K tome imamo još mnoštvo meditativnih spisa, članaka i razmatranja, posvuđa razbacanih; napose je rado surađivao u časopisu za duhovnost *Geist und Leben*.

vrijeme šok za cijelu protestantsku teološku misao napose za krug Bultmannovih učenika među kojima je slovio zacijelo kao jedan od najdaroovitijih i najprofiliranijih.

Makar je pristupio u Katoličku Crkvu, ipak mu nije bilo dopušteno docirati ili preuzeti koju katedru u okviru katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Bonnu. S nevjericom se gledalo u to vrijeme na tu konverziju, i to je ostao tajni bolni žalac u njegovu životu. Kao »laik« (makar je bio ordinirani pastor) nije smio biti pripušten na katolički fakultet. Da bi se donekle nadoknadio taj propust i sačuvao ugled takve osobe, stvorena je za njega unutar filozofskog fakulteta katedra honorarnog profesora za povijest starokršćanske literature koju je zadržao do svoje emeritacije god. 1968. Istodobno je posvuda držao predavanja i referate o Novom zavjetu u suvremenoj duhovnoj situaciji. Sve do svoje smrti radio je tiho, neumorno i nenametljivo, posvema sukladno sa svojom osobom i likom, mentalitetom i životnom orijentacijom. Četiri teološka fakulteta (jedan protestantski: Marburg, i tri katolička: Würzburg, Salzburg i Innsbruck) podijelili su mu titule dr. hon. causa za zasluge na polju egzegeze i biblijske teologije.

Iza tih suhoparnih životnih podataka krije se dinamičan život, prepun svjedočenja — tihog i proročkog — prepun neumornog rada, neustrašivog pera i proročkog žara kad je trebalo podići glas i reći smjerdavnu riječ. Među egzegetima je slovio kao nadahnuti karizmatik riječi, birana stila, u njega se može osjetiti pjesnički duktus misli, utjecaj jezične i govorne ontologije egzistencijalista M. Heideggera. Stil mu je osebujan, brušen, originalan, posvema subjektivan, a riječi su izriječ njegove osobe. U pisanju se poigrava riječima, nabija ih značenjem, što uvelike otežava pretakanje i prericanje njegovih misli na tuđi jezik. Bijaše egzeget Duha Božjega u spisima Novoga zavjeta, bijaše zanešen napose Pavlovom osobom, paraklezom, pneumatologijom. Uživao je kao spiritualni egzeget međunarodni ugled, a njegov glas je odjekivao i izvan granica čisto egzegetske specifikacije. Mnogima je bio prava pomoć u traženju životne orijentacije, duhovni savjetnik, putokaz u život. Napose mladim teozozima koji su se spremali na svećenički poziv. Mnogobrojni su baš zbog njega dolazili u Bonn, premda u okviru katoličkoga teološkog fakulteta nije mogao osnovati i voditi vlastiti novozavjetni seminar ili odgajati buduće doktorande, profesore Novog zavjeta. Kroz život je morao gutati mnogu gorku pilulu, trajnim bolom bijaše popraćena njegova konverzija u Katoličku Crkvu, ali nikad nije dao naslutiti iz svojih usta ili svojega pera bilo kakvu oštricu kritike ili invektivu na račun Kristove Crkve. U novoj je zajednici stekao mnoštvo prijatelja, obožavatelja, a po svojem duhovnom ustrojstvu bijaše takav da nije mogao imati neprijatelja ni u svojem bivšem taboru. Njegova odluka konvertirati bijaše odlučan korak vjere i nutarnje spoznaje pri čemu sam Gospodin podiže granice i ruši zidove na mjestu gdje je čovjek sa svojim silama iscrpao postojeće mogućnosti. Prešao je s jedne obale na drugu a da iza sebe nije porušio mostove. Nije ih ni mogao porušiti, jer je bio vođen Božjim Duhom i jer ga stvarnost *jedne* Crkve nije puštala iz svojih okvira i dimenzija.

Njegova odluka pristupiti u Katoličku Crkvu nije donesena naprečac niti je uvjetovana nekakvim vanjskim utjecajima. Odluku je donio kao plod sustavnog i dosljednog ophođenja sa Svetim pismom, napose na temelju studiranja i egzegetiranja poslanice Efežanima. Bio je jednostavno fasciniran tim novozavjetnim spisom.

Možda je baš danas, u vrijeme masovnog i masivnog odvratanja od Crkve, stanovite dezorijentacije, učestale neumjesne kritike, okretanja leđa Kristu i Crkvi, čudnovate intransigentnosti i alergičnosti na sve što dolazi od Crkve i iz Crkve i tzv. »Rima« dobro i potrebno još jednom poslušati njegov glas i ponovno naglasiti one misli koje su njega motivirale i vodile na korak stupanja u Katoličku Crkvu. Moramo se prisjetiti da to bijaše u vrijeme određene restauracije unutar Katoličke Crkve a ne istinske reforme, u godinama nakon enciklike »Humani generis« i osude tzv. »nove teologije« kasnijih glavnih koncilskih teologa. K tome pridolazi i još jedan upečatljiviji momenat, naime: Schlier dolazi iz radikalne Bultmannove škole historijsko-kritičke metode ophođenja sa spisima Svetog pisma, i čovjek zato ostaje još veoma zapanjen s radikalnosti njegove odluke i životnog obrata.

Odgovor na naš upit zašto je konvertirao naći ćemo u njegovu kratkom prikazu polaganja računa pred javnošću o svojem prijelazu na katolicizam.¹ Schlier smatra fikcijom i iluzijom protestansko traženje idealnog lika i oblika Kristove Crkve. Crkva je uvijek i zauvijek Crkva ljudi, Crkva za ljude-grešnike, Crkva grešnika. Ona živi, ona je podvrgnuta povijesnim procesima, ona je podložna evoluciji u svijetu, ali je Crkva u biti trajno *reprezentacija* svoje temeljne zbilje: ISUSA KRISTA. Nasuprot tome, protestanti tako rado naglašavaju trajni otpad, apostaziju Crkve kroz povijest od svojega izvornog lika i svoje čiste ideje, izvorne čistoće i vjernosti svojem Utemeljitelju. U tom procesu trajnog otpada Lutherova reformacija bi bila jedan odlučni povijesni obrat, a sva dotadašnja povijest Crkve bila bi prema njima povijest većih i manjih zastranjivanja i zabludijavanja. Otpadi se događaju u srednjem i starom vijeku, otpad nalazimo u Konstantinovoj eri, otpade imamo što se veoma približavamo izvorima Crkve, dapače postoje već u samom Novom zavjetu. Konfrontira se Luka »katolik« s Pavlom karizmatikom. Luka je za neke protestante »dogmatičar i rani katolik« (tezu o »ranom katolicizmu« u Novom zavjetu rado brani i zastupa Schlierov komilitom iz Bultmannove škole Ernest Käsemann) i on je opreka izvornom i čistom Pavlu. Za protestante sve što nije u skladu s Pavlovom interpretacijom Radosne vijesti predstavlja određenu apostaziju, otpad. Međutim, u tom protestantskom traženju kamena mudraca u egzegezi i Novom zavjetu ni sam Pavao nije posvema pošteđen jer i u Pavla nailazimo na dvojstvo: Pavao je s jedne strane misionar, propovjednik, kerigmatičar kojega Kristova sila i Duh tjeraju u sve krajeve svijeta na evangelizaciju, a s druge strane Pavao je i dogmatičar i sakramentalist koji misli katolički. Prema protestantskom tumačenju i shvaćanju Crkva nije identična

•

¹ *Bekennnis zur katholischen Kirche*, Izd. K. Hardt. Mit Beiträgen von M. Giebner, R. Goethe, G. Klünder, H. Schlier. Ibid. H. Schlier, *Kurze Rechenschaft*, 167—193, Würzburg, 1955.

samoj sebi, nije vjerna svojem Utemeljitelju, i to bijaše onaj odlučni momenat koji je smetao Schlieru u njegovu egzegetskom radu. Katolička teza glasi da je Crkva u svemu vjerna svojem Utemeljitelju zbog izljeva Duha Božjega, Duha Kristova koji vodi i nadahnjuje Crkvu kroz povijest.

Tim i takvim protestantskim razglabanjima i umovanjima suprotstavlja Schlier u svojem polaganju računa pred javnošću, a istu misao razrađuje i poslije u svojem teološkom i egzegetskom nastojanju, temeljnu misao iz Ivanova evanđelja: RIJEČ JE POSTALA TIJELO. Božja se Riječ utjelovila. To je ključ za shvaćanje kršćanstva kao povijesnog čimbenika uopće. Božanski Logos je u tijelu ušao u ljudsku povijest, u tijelo se objavljuje i proslavljuje, preko njegova tijela sve su zemaljske dimenzije uključene u tajnu spasenja i otkupljenja, a vidljiva i stvorena stvarnost postaje sredstvom, nositeljem, stanom, šatorom Logosa koji preko svojeg Utjelovljenja postaje djelatnikom u prostoru i vremenu. RIJEČ JE POSTALA TIJELO, A NE RIJEČ, kako bi htjeli neki protestantski tumači.

Da bi tu misao, izrečenu jezikom i predodžbenim slikama prošlih vremena razotkrio suvremenom slušatelju i čitatelju koji traži i pita, Schlier se poslužio metodom koju je izučio kod R. Bultmanna. Prihvaćao je pobude egzistencijalne filozofije jednog M. Heideggera i refleksivnih pjesnika. I zato Schlierova misao jest i ostaje u biti trajna dubinska refleksija ljudskih pitanja i poniranje u božansku Riječ. Ona je trajno asimiliranje u vlastiti život zbilje utjelovljenog Logosa, a prema samome Schlieru samo se iz takva pristupa može roditi adekvatna biblijska znanost, biblijska teologija koja nije nekakva scientia nego sapientia² u kojoj božanska cjelina izranja i objavljuje se iz ljudskih pokušajnih fragmenata.

Budući da je Logos postao čovjekom, potrebna je ne samo propovijed ili čista kerigma nego i sakramenti kao odraz stvorene stvarnosti, potrebna je dogma, a ne samo priznavanje (homologia, confessio), potrebno je posvećivanje i posvećenje, a ne samo nekakva punina egzistencijalne vjere i egzistencije, potrebno je imati zornu, uočljivu prisutnost Isusa Krista i u Crkvi u njezinim institucijama: i u liturgiji, i u pravu, a ne samo nekakvo privatno nadahnuće u karizmatičkim pojedincima ili pojedinačnim izvanredno nadahnutim osobama.

Stoga je za njega egzegeza hermeneutička realizacija čovjekove egzistencije. Cjelokupna apostolska kerigma ima jasne formalne oznake buduće katoličke dogme. Jer, Crkva nije samo Crkva pneumatika, karizmatika, zanesenjaka. Kerigma ima značajku eshatološkog navješćaja u Crkvi, a ona nužno prerasta u dogmu. Dogma se ne smije shvatiti u negativnom smislu kao nadomjestak ljudskom slobodnom mišljenju i umovanju, nego ona to stvarno utemeljuje, daje nutarnje i vanjsko osmišljenje u posve određenom konkretnom smislu. Jer, kad se ljudski razum otme snazi istinskih dogmi, onda on zapada pod jaram bezbrojnih predrasuda i pse-

² Usp. H. Schlier, *Besinnung auf das Neue Testament*. Exegetische Aufsätze und Vorträge II. Freiburg-Basel-Wien, 1967, 375.

udodogmi koje određuju život prema hirovitosti njihovih donositelja. Dogme čuvaju kršćansku egzistenciju od običnog moralizma, krute etike i egzistencijalne dijalektike.

Apostolska kerigma je dokumenat božanske autoegzegeze u Isusu Kristu. Međutim, ona je i dokumenat čovjekove egzegeze, njegova bitka i njegove tajne koju sa sobom nosi. Kerigma nužno prerasta u regula fidei koja postaje veritas a Deo revelata et ab Ecclesia proposita — dakle dogma. Pred božanskom dogmom ljudska mudrost postaje ludost, ljudska sila slabost, anakronizam u Božjim očima.

U kršćanstvu nema prave spoznaje istine bez dogme, odnosno dolaskom dogme omogućena je spoznaja Istine, i time naš eon nužno stoji u znaku milosti spasenja, milosti i spasenja. Bog je učinio pristupačnom ljudima svoju Tajnu objavljujući se konkretno u Isusu Kristu. Isus je pre-riječ, iz-govor Boga ljudima, i po njemu je konstitutivno i bitno izmijenjena situacija u odnosu između Boga i čovjeka. Obećanja su ispunjena, slutnje ostvarene, imanentna stvarnost nije dostatna za puni životni odgovor. Vječna pitanja i traženja prestaju pred Isusom Kristom i stoga naše vrijeme ne može niti jest zadnji kriterij istine i rasudbe. Zato naše vrijeme koje se svim silama upire protiv zbilje Boga i Krista Isusa svršava u ništavilu, sve jačim i naglašenijim oblicima depersonalizacije, dehumanizacije, formalizma i niveliranja ljudi, borbe svih protiv svih, borbe protiv Boga ateizmom uma i materijaliziranim ateizmom čovjekova srca, u tiraniji antropomorfnih zemaljskih bogova i božanstava koja preplavljaju današnji svijet.

Dogma ima svoje osmišljenje i utemeljenje u Božjoj odluci za ovaj svijet na posve konkretan način u Isusu Kristu. Kršćanska epoha započinje Kristovim uskrsnućem, a Crkva je prostor u kojemu se utjelovljuje ta epoha i vrijeme Isusa Krista. Crkva je Tijelo Kristovo, konkretni hram, kuća Božja, božanski zbiljski eon. Zato se istina može i mora tražiti samo u Crkvi, zemaljskoj i postojećoj, a ne nekoj nestvarnoj i iluzornoj. A ova je Crkva u biti Crkva autoriteta i hijerarhije, crkvenih forma i struktura. »Čemu sav onaj pusti govor o eshatonu i eshatološke predodžbe prema toj konkretnoj anticipaciji budućnosti koja se svakodnevno prokušava u svećeničkom celibatu i redovništvu? Tu je, makar često škrto i osiromašeno, makar i na nezdrav način kompenzirano, eshatološka egzistencija, i tu je konkretni odgovor barem u jednoj točki na Božju odlučnu odlučnost i odluku«³ za ovaj svijet.

Ma koliko se mi borili za nekakvu tobožnju slobodu Duha Božjega, mora nam biti jasna činjenica da se taj Duh jednom zauvijek vezao uz određene znake i čine, službe i institucije. Već u Novom zavjetu imamo mnoštvo Duhom Božjim nadahnutih homologeza (priznanja, kratkih vjerovanja) i himana, sažetaka vjerovanja. U njima se djelovanje Duha intenzivira, u njima se nudi Bog čovjeku, u njima svjedoči sam Bog za čovjeka. Božansko čovjekoljublje (philanthropia, humanitas) ide do krajnjih granica darujući se posvema čovjeku.

³ Usp. Schlier, Kurze Rechenschaft, nav. dj., 182.

Studirajući Novi zavjet Schlier je jasno uočio i jednu specifičnost, jedan određeni princip nužnosti: Crkva ima uvijek prednost pred pojedincima, ona je Tijelo Kristovo u svim svojim udovima, ali je ona uvijek i više od zbroja svojih udova. Dar života, Božjeg Duha, primamo samo u Crkvi i preko nje. Tako se i prava egzegeza, poniranje u tajne i poruku Pisma, može stvarno odvijati i zbivati samo unutar Crkve, unutar osobne vjere, a zadaća je sve egzegeze tumačiti svijet i život post Christum natum, crucifixum et resurrectum u svjetlu kršćanskog stajališta kakvo nam je objavljeno u spisima i Predaji.

Možda je najodlučniji čimbenik koji je najvećma pridonio njegovu stupanju u Katoličku Crkvu spoznaja da je Kristova Crkva bitno jedna, jedinstvena, da jedinstvo spada na njezinu bitnu odrednicu, i da Crkvu treba poimati kao jednu u njezinu konkretnom, povijesnom jedinstvu, na jednom temelju, u jednim i istim sredstvima spasenja: jednu u svojoj vjeri, službi, pravu, institucijama, jednu u njezinim udovima. Krist je u sebi, svojoj smrti i uskrsnuću, stvorio jedan narod od Židova i pogana (usp. posl. Efežanima), u njemu je Bog jednom zauvijek pomirio sa sobom cijeli svijet (usp. 2 Kor 5, 20), a sam se Isus molio za jedinstvo, i to konkretno i povijesno jedinstvo, a ne samo nekakvo eshatološko. Jedinstvo u ljubavi a ne u nekakvu prividnom miru ili primirju. Takvo jedinstvo otkrio je Schlier u Katoličkoj Crkvi. Upravo studij poslanice Efežanima bijaše za Schliera odlučan momenat koji ga je fascinantno zahvatio i nije ga puštao iz svojih obručja dok nije našao utočište u Katoličkoj Crkvi. Dok je bio profesor u Bonnu na protestanskom fakultetu, napisao je 1949. studiju o tumačenju te poslanice,⁴ a god. 1957. izišao je njegov epohalni komentar te poslanice, predviđen za kritičko-egzegetsku seriju Meyersovih komentara (protestantski egzegetski niz novozavjetnih komentara), ali je zbog nastalih okolnosti tu izostao i objelodanjen je kao monografija. To je komentar za koji Bultmannov učenik E. Käsemann reče da na nj mogu biti ponosni svi: i Katolička Crkva, i protestantska teologija, i cijela Bultmannova škola.⁵ Unatoč mnogobrojnim drugim pokušajima komentiranja tog spisa, unatoč kritičnijem i diferenciranijem pristupu sekundarnim problemima posl. Efežanima, temeljne misli i ekzeziološka potka i razradba tog pisma u Schlierovu komentaru su do danas nenadmašene, još uvijek zadiru silovito i u naše egzistencijalne probleme i božanske odgovore u Isusu Kristu, Duhu Božjemu i Crkvi kao prostoru gdje se egzistencija realizira. Intelektualno poštenje i dosljednost jednoga H. Schliera nisu dopuštali jaz između poštenoga znanstvenog traženja, poniranja u Sveto pismo i osobnog života i opredjeljenja. Schlier je zahvaćen Božjom riječi, a to ga je prisiljavalo na trajno produbljivanje i razrađivanje vlastitih izričaja i subjektivnih spoznaja koje je stjecao marljivim radom.

Schlierov prijelaz na katolicizam nije prouzročio nikakav lom ili usjek u njegovu egzegetskom radu. Njegov komentar poslanice Galaćanima (u

⁴ Vidi H. Schlier, *Die Kirche nach dem Brief an die Epheser*, u *isti: Die Zeit der Kirche. Exegetische Aufsätze und Vorträge*, Freiburg-Basel-Wien, 1955, 159—186.

⁵ Usp. E. Käsemann, *Exegetische Versuche und Besinnungen II*. Göttingen, 1964, 253—262 pod naslovom: *Das Interpretationsproblem des Epheserbriefes*.

seriji gore spomenutih Meyersovih komentara, objavljen 1949, 5. naklada 1971.) ostao je gotovo nepromijenjen. I to je djelo vrhunske učenosti, znanstvene akribije i stručnosti, misaone preciznosti i suverenog zahvaćanja i otkrivanja Pavlove teološke misli na malom prostoru. Članci koje je pisao za Kittelov (protestantski) teološki rječnik Novog zavjeta ni nakon njegove konverzije nisu se ni po čemu razlikovali od prijašnjih vrijednih priloga za taj rječnik. To je bio dalji dokaz da je Schlier bio i poslije vrlo cijenjen u protestantskoj egzezezi, i zato »Festschrift« (svečani zbornik) u povodu njegova 70. rođendana nosi i u naslovu, i u tematici, i u autorima značajku ekumenskog dijaloga između katolika i protestanata.⁶

Nakon svoje konverzije trudio se prema danim mogućnostima i silama promicati i u Katoličkoj Crkvi produbljeno razumijevanje biblijskih spisa, a zadnjih godina je sa žalom u duši konstatirao i upozoravao na zastranjenja i u samoj katoličkoj radikalnoj egzezezi koja se nikako ne daju pomiriti s CIJELIM SVETIM PISMOM I PREDAJOM. »Nad Crkvom se nadvila kriza. Ali, ona je navikla na krize. Međutim, nije to nikakva prava utjeha, jer pitanje je koliko je opsežna i dubokosežna ta njezina sadašnja ugroženost. Ipak je u Crkvu prodro duh svijeta, a mnogi to ne zapazaju. Ali, nama neće mnogo pomoći analiza situacije; treba više govoriti o stvari, a ne o situaciji.«⁷ Nakon toga je izišao vrijedni i provokativni članak »Zur Frage: Wer ist Jesus?« koji predstavlja stanoviti obrat u cjelokupnoj šumi problematike nabačene u svezi s povijesnim Isusom i proslavljenim Kristom.⁸ Tu je jasno i sažeto markirao kako taj upitnik nikako i nikada ne može biti samo nekakva neobvezatna teološka postavka ili teorija, nego da mora pretpostavljati, predstavljati i uključivati uvijek osobni angažman, vjeru, priznanje i život.

Krunu njegova egzegetskog pronicanja predstavlja svakako njegov komentar poslanice Rimljanima (u katoličkoj Herderovoj seriji komentara Novog zavjeta), gdje sam u predgovoru kaže kako se nije htio upuštati u beskonačnu literaturu koju posjedujemo o tom zacijelo najtežem novozavjetnom spisu, nego da on izlaže, egzegetira samo ono što je sam osobno čuo iz poruke poslanice Rimljanima. »To se može činiti subjektivnim. Ali, u stvari, ta je 'subjektivnost' samo plod koji se rađa iz svakoga pojednog susreta« (str. VII.), bilo s osobom ili stvari; a plod takva susreta je za Schliera 455 nabijenih stranica, gotovo bez bilješki. Zapravo je cjelokupna njegova egzegeza plod susreta sa stvarnošću Božje riječi. Neposredno prije smrti uspio je dati javnosti svoj zadnji spis, svoju egzegetsku oporuku *Grundzüge der paulinischen Theologie — Temeljne značajke Pavlove teologije*, u kojemu kuša pružiti čitateljstvu teologiju koja je Pavlova, definiranu kerigmom Pavlovih spisa. Nije to, prema izričitom naglašavanju samog autora, historijska rekonstrukcija Pavlove teo-

⁶ G. Bornkamm/K. Rahner, *Die Zeit Jesu*. Festschrift für Heinrich Schlier. Freiburg-Basel-Wien, 1970.

⁷ H. Schlier, *Das Ende der Zeit*. Exegetische Aufsätze und Vorträge III, Freiburg-Basel-Wien, 1971, 14—15.

⁸ H. Schlier, *Zur Frage: Wer ist Jesus?* U: J. Gnllka (Izd.), *Neues Testament und Kirche*. Festschrift für Rudolf Schnackenburg, Freiburg-Basel-Wien, 1974, 359—370.

logije, nego sustavni pokušaj prikazivanja Pavlove teologije prema temeljnim temama njegovih spisa. Nije to samo obično opisivanje Pavlove teologije, nego suvremena teološka refleksija na teološku poruku Pavlovih spisa s kojima on iz sadašnjosti vodi teološki dijalog. I tu Schlier ostaje vjeran samome sebi. Pokazuje put kako treba graditi i ostvarivati teologiju u kojoj su srce i duša Riječ Božja. Mi se nalazimo u beskrajno težoj situaciji od Pavlovih pokrštenih pogana. »Evangelje je uvelike zahvatilo čovječanstvo, djeluje na ljude na posve konkretan način, ljudi ga prihvaćaju, ali i odbacuju. Nestalo je naivnosti poganske nevinosti. Sve je preplavljeno krivnjom. Nama nužno treba nešto Novo što prodire i prožima. U stvari, tako to bijaše oduvijek, jer uvijek bijaše metanoja, obraćenje, preduvjet. Ali, povijest, pa i eshaton, priređuju nam trajno nova iznenađenja, jer Bog je Bog iznenađenja.«⁹

Novi zavjet ne bijaše za Schliera objekt pasivnog teoretiziranja nego aktivnog uključivanja u problematiku s kojom se suočio i s kojom je suočen svijet dolaskom Boga u Tijelu. Zato to nije ostalo za njega bez trajnih posljedica. Suočio se, bio je izazvan, podložio se i bio poslušan onome što je čuo i što je u Riječi shvatio. Zato se odlučno protivio cijeloga svojeg života bilo kakvu aranžiranju kršćanstva s čisto imanentnim ideologijama bilo koje provenijencije. Kršćanstvo nije niti može biti nekakav dohodak ni monarhističkim, ni nacionalističkim, ni marksističkim, ni čisto humanitarnim idejama. Nemoguće je svoditi kršćansku ljubav ili vjeru na čisti humanizam, jer to donosi sa sobom eliminaciju Boga iz povijesnih tijekova. Tu se krije opasnost da se izgubi iz vida skandalozna činjenica križa kao vrhunca Božje ljubavi za svijet. Ljubav se ne može zamijeniti nekakvom propagiranom solidarnosti, čistim humanizmom, koji se na kraju krajeva ne obraća ni konkretnom bližnjem zbog Isusa Krista, nego ljubi nekog fantoma u daljini, nepoznata i tuđa. Trajno je naglašavao kako kršćanstvo nije nikakav medicinski placebo, prividni lijek, koji se prema potrebi može primijenjivati bez opasnosti da će ili izliječiti ili zaraziti, jer u sebi nema nikakvih sadržaja. Protivio se nivelizaciji kršćanstva na običnu društvenu praksu i trajno je naglašavao kako ulazak Boga u svijet nužno mijenja ljude u svim njihovim dimenzijama samo ako se ljudi otvore tom božanskom »adventu«. To sa sobom donosi oslobođenje, posvemašnje oslobođenje od robovanja »elementima« ovoga svijeta. Svijet je jednom zauvijek suočen sa svojom Istinom, i Pilatov upitnik je postavljen dobrano kasno, zapravo, prekasno.¹⁰ U Isusu Kristu je dijalektika svijeta došla do svojega vrhunca, u njemu je prevladana, i svijet ide prema kriznoj točki svoje budućnosti, ako nema nade nego se samo zanosi zemaljskim sanjarskim utopijama. Jer, pravi ateizam je moguć tek nakon dolaska Isusa Krista, i borba se antikiršćanskog boga koja prerasta u svesvjetsku političku dimenziju trajno nastavlja, apokaliptička vremena su nastupila. Ateizam je uvijek protukršćanski, a uvijek sa stanovitom dozom pseudokršćanskih elemenata, praktan pseudohumanizmom u kojemu nema grijeha, milosti ni pokajanja,

⁹ H. Schlier, *Grundzüge einer paulinischen Theologie*, Freiburg-Basel-Wien, 1978, 24.

¹⁰ Usp. H. Schlier, *Das bleibend Katholische*. Ein Versuch über ein Priznip des Katholischen, u *isti*: *Das Ende der Zeit*, 297—320, 300.

pseudonivelizacijom ljudi, pseudomesijanizmom bez pravoga Mesije, pseudoutopijom društva budućnosti.¹¹

O Schlieru kao čovjeku i egzegeti može se govoriti samo u fragmentima. Možemo zahvaliti Bogu što nas je u ovom vremenu pomutnje, otpada, kriza, udaraca, lomova obdario karizmatičkim slugom i svjedokom svoje vječne Riječi koja postade Riječ za ljude, riječ Crkve. Možemo samo zahvaliti Bogu što nam je preko Schliera pokazao kako se životno i životvorno osluškuje Božja riječ i bilo modernog čovjeka, kako se iz Božje riječi mogu ponuditi odgovori u današnjim traženjima. Schlier nije nikada išao za jeftinim rješenjima ili prividnim efektima, nikad mu nije bila bliska prilagodba duhu modernog svijeta, nego je uvijek kušao pionirski stupati naprijed, izvan dohvata efemernih odgovora.

Schlieru možemo zahvaliti što je stavio naglasak baš na činjenicu da je Riječ Božja uvijek i riječ Crkve, da je možemo shvatiti i tumačiti samo u Crkvi, da je Crkva stvorenje Riječi, da je Pismo knjiga Crkve, a ne instrument za kojekakva svojevolutna tumačenja i raščlambe. Pokazao je da se moramo čuvati jednostranih rješenja u teologiji, da nitko od tolikih umnika i umnih teologa nije zadnje slovo mudrosti i spoznaje. A to upravo žele i među nama neki proturiti, stavljajući u žarište interesa i svojih pisanja pojedine ljudske teološke veličine, a znemarujući pri tom cjelovitost i sveobuhvatnost Isusova bogočovječanskog lika. I onda se pitamo: s kojih to razloga i zasluga moraju biti neki ljudi na teološkom Olimpu? Možda sa svoje kritičnosti, proturimskog nastupa, protucrkvene kritike. Kao da nisu svjesni da u svakoj kritici upućenoj Crkvi mlate po svojem vlastitom tijelu?! Jer, unatoč opravdanosti teološke tradicije ove ili one provenijencije i suvremenog traženja, uvijek sve to mora stajati u pozadini pred nenadmašivom zbiljom Božje Riječi, budući da je samo Pismo, sami Novi zavjet izrastao kao plod različitih teoloških refleksija iz stvarnosti Boga i Božjeg dolaska u Isusu Kristu. Sama Tajna — Isus Krist — u Novom je zavjetu višestruko osvjetljena pod različitim vidovima koji se onda savršeno uklapaju u kasniju katoličku dogmu.

Schlier je jasno pokazao kako interpretacija Božje riječi ne može biti svrhom samoj sebi jer se takva interpretacija često rasplinjava u kontekstu s raznim drugim svjetonazorima i predrasudama. On je pokazivao kako se STVAR ILI OSOBA ne mogu zamijeniti S TUMAČENJEM. Pokazivao je kako vjera u znanost zatvara prilaz činjenici Utjelovljenja koje niti ima niti može imati povijesnih ili ovostranih analogija. Schlier je kao možda malo koji egzeget trajno, sa svom poniznošću, stavljao u prednji plan svoje egzegeze povijesni realizam utjelovljenog Boga, povijesnu činjenicu našeg otkupljenja smrću i uskrsnućem Božjega Sina, uključenost cijelog svemira u tu zbilju novog eona. Njegovi spisi i njegov život kao trajna martyria (= svjedočenje i tiho mučeništvo) ostat će trajni putokaz i opomena, poruka i pouka budućim naraštajima kako treba Pismo čitati i shvaćati kao Božju riječ, kako mu treba pristupati s ljubavlju, vjerom i poštanjem, kako je ono uvijek temeljna Riječ Crkve. Zato će nam njegov lik sjati, a njegova će nas djela pratiti i podsjećati na bogočovječansku dramu i zbilju u Isusu Kristu.

¹¹ Usp. H. Schlier, *Das bleibend Katholische*, 318.

DIE CHARISMATISCHE EXEGESE VON HEINRICH SCHLIER

Zusammenfassung

Heinrich Schlier (1900—1978), eine hervorragende Gestalt auf dem Gebiet der neutestamentlichen Exegese in unserem Jahrhundert, erlernte die exegetische Methode des radikalen historisch-kritischen Umgangs mit der Hl. Schrift in der Schule eines Rudolf Bultmann. Gerade aber diese Radikalität liess ihn die Konsequenzen auf seiner Suche nach der vollen Wahrheit und Wirkungsgeschichte des Neuen Testaments ziehen: er konvertierte zum katholischen Glauben. Denn die unbestreitbarste neutestamentliche Wahrheit lautet: der göttliche Logos wurde Mensch, wurde Fleisch, und nicht Wort; in die göttliche Menschwerdung ist die gesamte geschaffene Wirklichkeit miteinbezogen. Innerhalb der kath. Kirche wurde Schlier zum Verfechter ihrer Katholizität, ihres Dogma, ihrer Sakramente, ihrer Verkündigung. Seine poetisch gefärbte Sprache und charismatisch begabte Persönlichkeit sind die gottgeschenkte Bereicherung für die neutestamentliche Exegese und Theologie in unseren Tagen.